

Preek over Lucas 2:1-20

Gehouden op Kerstavond 2018 in de Maranathakerk te Den Haag

Gemeente van het Christuskind,

Wat moet het toch voor een chaos zijn geweest, overal op de wegen en straten, in elk dorp en in elke stad van het Romeinse Rijk! Het lijkt dan ook sterk op een algemene mobilisatie, dit decreet van de keizer Augustus, dat alle inwoners van dit reusachtige Rijk zich op hun geboorteplek moesten laten inschrijven – om geteld te worden. Waartoe al dit gedoe en gereis?

Nou, zoals veel te vaak ging het ook toen om geld. Augustus, de “verhevene”, zoals de naam zegt, wil weten, hoeveel inwoners zijn rijk heeft en vooral hoeveel van die inwoners hem nog hoeveel belastingen verschuldigd zijn. Om dáár achter te komen, moeten alle inwoners zich op hun geboorteplaats in belastings-lijsten inschrijven. Op die manier wil Augustus zijn reusachtige en onoverzichtelijke rijk en vooral zijn staatskas op orde brengen. Want, zoals wij ook vandaag de dag nog weten: opgeruimd staat netjes.

Dit bevel van de oppermachtige heerser heeft iedereen op te volgen en zo lopen de stoffige wegen en hobbelige straten vol met reisgroepen van gezinnen, families, vrienden en burens. Vrouwen en mannen dragen kinderen op de arm of trekken boerenwagens. Sommige worden op ezels of zelfs paarden door het landschap vervoerd, een enkeling zit comfortabel op een koets. Een ieder heeft zijn eigen bestemming, sommigen moeten maar een dorp verderop of in de meest dichtbij gelegen stad zijn, anderen worden tot een halve wereldreis van langer dan een week gedwongen. Wat een chaos, overal op de wegen en straten – en alles maar voor dat beetje orde in de staatskas! Want, nogmaals, zoals ook wij hier in Nederland weten: opgeruimd staat netjes. Of, zoals het de Duitsers, heel karakteristiek en typerend zeggen: Ordnung ist das halbe Leben – orde is het halve leven.

Echter, destijds waren ook andere, bijzondere bewegingen te detecteren, sommige ervan de andere kant op of zelfs tegen de stroom in. Al voor het decreet van de keizer heeft de zwangere Maria een revolutionair lied gezongen, vol van beweging en daarin zei zij over God: “heersers stoot hij van hun troon en wie gering is, geeft hij aanzien”. Daarvan weet Augustus op zijn troon ver weg te Rome niets, de gedachten en gevoelens in de harten en hoofden van de mensen onttrekken zich aan zijn controle. Daarom zal de verhevene heerser niet tegen kunnen houden, dat ook midden in deze door hem bevolen grote, chaotische beweging mensen hun heel eigen stappen zetten. Ik zou het ook zo kunnen zeggen: terwijl Augustus aan het volk zijn wil oplegt, zal God zijn handen niet in de schoot leggen. Ja, God maakt voor zijn heel eigen intenties zelfs gebruik van dit decreet tijdens de keizer in Rome.

Want midden in dit grote, chaotische gewoel, waar een tijdlang niemand meer op de plek is waar hij of zij hoort, zijn twee – of moet ik zeggen drie? – mensen op weg richting het dorpje Bethlehem. En daar wordt niet alleen een kind geboren, nee, daar komt iets bij elkaar, ja daar komt álles bij elkaar: engelen en herders, koningen en een ster, hemel en aarde, God en de mensen. Nog meer wanorde, de chaos bereikt kosmische dimensies! Maar die herders, de koningen en engelen komen niet in beweging, omdat de keizer in Rome het bevolen heeft, maar vanuit eigen beweegredenen. De engelen laten duidelijk zien dat midden in deze chaos iets buitengewoons is gebeurd. Iets dat dermate boven het maaiveld uitsteekt, dat zelfs wijze koningen in verre landen het nog waar kunnen nemen en prompt hun koffers gaan pakken. Maar de herders, zij die gewoon nieuwsgierig zijn, waar sowieso niemand ooit naar omkijkt en die ook nergens worden verwacht, zij zijn de allereersten bij deze meest beroemde stal van de geschiedenis van de mensheid.

Op deze manier heeft de verhevene keizer, die zijn eigen orde in heel het rijk wilde doordrukken, een heel andere orde op touw gezet. Een orde die hij niet kent en waaraan hem niets gelegen is. Hij heeft ervoor gezorgd dat een vrouw en een man ten tijden van bezetting en onderdrukking op het goede moment op de goede plek komen. Op de plek namelijk, waar in de vorm van hun nieuwgeborene God zelf de aarde komt opzoeken. De kribbe in die stal wordt tot cen-

trum van de aarde – en niet alleen van het Romeinse Rijk. Daar, ver weg in Rome heeft Augustus met zijn decreet het plattelandsdorpje Bethlehem, vertaald: Broodhuizen, in een of andere onbelangrijke provincie tot eigenlijke hoofdstad gemaakt – tot hoofdstad van God, met zijn eigen, goddelijke orde – en de keizer weet het niet eens!

Een bijzonder verhaal – of, eigenlijk ook weer niet. Het leven schrijft dit soort verhalen namelijk elke dag, overal – hoe netjes opgeruimd ook mag staan. Elke dag wordt namelijk opnieuw duidelijk dat orde inderdaad het halve leven is – maar dat er dus ook nog een andere helft is! En natuurlijk, het liefste richten wij ons op de ordelijke helft, we hebben immers alles heel graag netjes onder controle. Voortdurend, zeker vandaag, als alles toch wel zo vreedzaam en harmonisch mogelijk moet zijn, wordt ons voorgehouden: als je je zaken netjes organiseert en je al je aangelegenheden puik op orde hebt, dan is het leven al half gewonnen.

Het kerstverhaal plaatst het accent op de andere helft. Orde is het halve leven – de andere helft onttrekt zich telkens weer aan alle pogingen om er orde te scheppen, om ze onder controle te brengen. Vanuit het perspectief van Augustus gezien is het correct om zijn rijk op orde te willen brengen. Hij moet weten hoe veel belastingeninnamen te verwachten zijn, om de uitgaven voor het militair, de infrastructuur en het keizerlijk hof te kunnen beramen. Dat is zeker allemaal heel belangrijk. Toch weten wij nu, dat al dit op de lange termijn bezien maar een onnozel nevenaspect van deze volkstelling gebleken is. Onze aandacht concentreert zich niet op Rome, maar op Bethlehem, omdat God op deze betekenisvolle plek alle ordeningen van ons mensen dermate grondig door elkaar husselt zoals uitsluitend een pasgeboren kind dat voor elkaar krijgt.

Orde is het halve leven. De andere helft ontmoeten wij in onze dromen en verlangens, in fantasie, kunst en inspiratie. In alles wat zich laat plannen noch organiseren noch controleren, in wat ons overkomt, een onverwacht hulpverzoek, een zaligmakende verliefdheid, een rampzalige ziekte of de verschrikkende dood. Vaak is deze andere helft van het leven veel bepalender en overheersender dan elke orde die wij of welke heerser dan ook kunnen oprichten. En volgens mij is het zo dat de energie van het leven, de grootste vreugde én het diepste verdriet, alle kracht die ons aan kan drijven óf vermorzelen, dat de energie van het leven vooral in het gedeelte zit dat wij niet onder controle hebben. Het is beangstigend én opwindend, verschrikkelijk én prachtig – alle wanorde heeft dit dubbele. De chaos is scheppend en verslindend tegelijk, alles zit erin opgeborgen, maar niemand weet wat eruit zal ontstaan. En toch is onze schepping, de hemel en de aarde, zonder chaos niet te denken, ze komt voort uit het tohuwabohu, de chaotische, woeste en doodse toestand waaruit God alles heeft gemaakt. En voor de helft, dus, blijft alles deze chaos in zich houden. Want net als elk pasgeboren kind is God geen ordenend principe. Niet dat hij vijandig tegenover het nette en opgeruimde staat maar hij is wel meer dan alleen dit. Zo vertelt kerst ons niet alleen dat het hopeloos, ja onmogelijk is om heel het leven te willen controleren en netjes te ordenen, maar ook dat het godskind over deze tevergeefse pogingen alleen maar mild kan glimlachen.

Kennelijk heeft niet alleen de schepping en alles wat leeft, maar ook God zelf een chaotische kant. Als wij de chaos zouden uitroeien, bleef niet orde over, maar: de dood.

De filosoof Friedrich Nietzsche heeft iets kostbaars daarover gezegd: “Men moet nog chaos in zich hebben, om een dansende ster te kunnen baren.” Ik weet wel zeker, dat de ster boven de stal in Bethlehem niet vastgeprikt stilstond, maar dat ook hij, net als de engelen, een vreugdedans deed. En hij zal ook zeker niet boven deze betekenisvolle plek blijven staan, maar verder trekken. Wie weet, waarheen? Wellicht staat hij vannacht boven de Maranathakerk? Of boven uw huis, midden in uw leven? Ik zou zeggen: Koester hem. En wees niet alleen huiverig voor de chaos dat hij brengt! Het is ermee net als met een pasgeborene: Je krijgt er zoveel voor terug!

Amen.